

ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ

УДК 811.161.2'373.2'374:398.91):316.772.2

С. М. Колонюк

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ МАНДРІВКА (ПОДОРОЖ)

(на матеріалі збірки «Українські приказки,
прислів'я і таке інше», укладеної М. Номисом)

Статтю присвячено характеристиці своєрідності вербалізації концепту ПОДОРОЖ у паремійній картині світу українців, що містить систему субконцептів, серед яких ДОРОГА, МАНДРІВКА, ПУТЬ, ПОХІД, ШЛЯХ. Матеріал дослідження – збірка «Українські приказки, прислів'я і таке інше», укладена М. Номисом (близько 500 паремій). Аналіз показав, що в українській лінгвокультурі концепт ПОДОРОЖ зафіксований у кількох тематичних мікрогрупах збірки, укладеної ідеографічним способом, зокрема це «Мандрівочка», «Дорога», «Шлях», «Гість», а також презентований в інших тематичних рубриках дискурсивного простору цієї збірки загалом.

Ключові слова: амбівалентна оцінність, концепт, субконцепт, лінгвокультура, мовленнєвий жанр, комунікативна тональність, паремійна мовна картина світу, тематична мікрогрупа.

Koloniuk S. Verbalisation of the JOURNEY (TRAVEL) Concept (Based on «Ukrainian Proverbs, Sayings and etc.», Compiled by M. Nomys). *The article deals with the peculiarities of the verbalisation of the TRAVEL concept within the scope of the Ukrainians' paremiological worldview, comprising a system of sub-concepts, including the units «DOROHA», «MANDRIVKA», «PUT», «POKHID», «SHLIAKH» (ROAD, JOURNEY, PATH, TOUR, WAY). The research under consideration is based upon the sampling of about 500 paremies selected from the «Ukrainian sayings, proverbs and etc.» collection compiled by M. Nomys. The paremiological material analysis has demonstrated that in Ukrainian linguistic culture the JOURNEY concept is fixed in several thematic microgroups of the collection, arranged according to the ideographic way, namely: «Journey», «Road», «Path», «Guest», as well as presented in other thematic sections of the M. Nomys' discursive space collection in general. The JOURNEY concept is expressed explicitly (using the verbalization of the road, journey, path, hike, way tokens) and implicitly (without these tokens being manifested); expressed in dialogic microtexts that are characteristic of the travel situation, as well as the communication that occurs between the host and the guest. This concept is related to a number of Ukrainian superstitions, beliefs, myths,*

and is modeled by means of euphemism or taboo. The considered concept is verbalized in the system of speech genres, including wishes, greetings or farewells, invitations, warnings, reprimands, etc.; it characterizes not only the adults' speech, but children's speech as well, and presents gender oppositions (male traveler – female traveler). The paremies that convey the JOURNEY concept often verbalize a humorous, mocking, ironic communicative tone, manifesting the corresponding emotions, reverent attitude to God (death sacralization as one's final way), which is characteristic of the Ukrainians' mentality, and also displays ambivalent evaluation features: Ukrainians like traveling, but they know about the difficulties that await them during the trip. Therefore they consider that not every trip can have positive consequences, so they evaluate it both positively and negatively. Ukrainian Cossacks are considered the best travelers. It has been demonstrated that analysing the paremies collection compiled by M. Nomys, one can raise the issue of the uniqueness of Ukrainian linguistic culture, as well as Ukrainian mentality, and the original Ukrainian paremiological language worldview being unique.

Key words: ambivalent evaluability, concept, sub-concept, linguistic culture, speech genre, communicative tonality, paremiological language worldview, thematic microgroup.

Вступ

У зв'язку з актуалізацією етно- та культурологічної, а також когнітивної парадигми знань на початку XXI століття одним з актуальних завдань, які стоять перед ученими, стало дослідження важливих концептів мовної свідомості, вивчення лінгвокультури народу, етнічних образів, мовної картини світу, що своєрідно закарбована в авторитетних словниках, паремійних збірках тієї чи тієї лінгвокультури. У цій науковій студії зосереджуємо увагу на своєрідності вербалізації концепту ПОДОРОЖ в українській паремійній картині світу. Безперечно, що «словесні штампи, стереотипи, кліше, репрезентовані фразеологізмами, прислів'ями, приказками, усталеними еквівалентами слова є частотними в мовленні, комунікації: вони прикрашають її, роблять більш переконливою, зв'язною і є ознакою доброго володіння мовою. Без них мовлення не може бути вишуканим» (Космеда, 2017: 6). Паремії увиразнюють світобачення, світорозуміння і світосприйняття доквілля крізь призму відповідної лінгвокультури в її часопросторі. На сьогодні поширеним є розуміння культурного концепту, яке пропонує Т. Космеда, порівн.: це «згусток певної культурно-національної інформації, що зафіксована в мові» (Космеда, 2004: 367). Зазначену дефініцію беремо за основу.

Концепт ПОДОРОЖ привертав увагу дослідників, що зосереджувалися на вивченні деяких субконцептів зазначеного концепту, зокрема ДОРОГА (А. Архангельська /Архангельська, 2015: 3–18/), Т. Боднар /Бондар, 2005: 110–116/, А. Москальчук /Москальчук, 2015/), ШЛЯХ (О. Пальчевська /Пальчевська, 2005: 273–279/, Т. Радзієвська /Радзієвська, 1997: 17–27/). Специфіку вербалізації концепту ПОДОРОЖ досліджували на матеріалі постмодерністських текстів Ю. Андруховича та А. Стасюка (Ю. Запорожченко /2009: 11–18/) та у французькій постмодерністській прозі, зокрема в текстах Ле Клезіо (Г. Каратаєва /2008/), етапи формування концепту ПОДОРОЖ у новогрецькій поезії ХХ сторіччя опрацювала Ю. Кожуховська (2014: 285–390), а О. Ляховин та С. Колонюк презентували дослідження вербалізації концептосфери ПОДОРОЖ на матеріалі слов'янських і неслов'янських мов (Ляховин, 2011: 75–79; Колонюк, 2022: 39–42); С. Колонюк студіював паремії, що вербалізують концепт ПОДОРОЖ та його субконцепти ДОРОГА, ШЛЯХ, ВАНДРУВКА в пареміях, зібраних і потрактованих І. Франком у його «Галицько-руських народних приповідках» (див. Колонюк, 2021: 125–132; Колонюк, 2022: 807–810). Проте зазначений концепт не досліджували на матеріалі українських паремій, зафіксованих у збірці, укладеній М. Номисом, що викликає необхідність продовження дослідження у відповідному аспекті й зумовлює актуальність цієї наукової розвідки.

Мета цієї статті – схарактеризувати своєрідність вербалізації концепту ПОДОРОЖ із системою субконцептів ДОРОГА, МАНДРІВКА, ПУТЬ, ПОХІД, ШЛЯХ в українській лінгвокультурі, фрагменті паремійної картини світу українців. З метою співвідносяться такі завдання: 1) з'ясувати особливості ментальності українців у ставленні до подорожі з урахуванням вимірів категорії оцінки, їхньої лінгвофілософії, а також 2) визначити потенціал паремій щодо омовлення системи мовленнєвих жанрів, типів комунікативної тональності.

Дослідницький матеріал – збірка паремій «Українські приказки, прислів'я і таке інше», укладена М. Номисом. Шляхом суцільної вибірки матеріалу виокремлено близько 500 паремій, що вербалізують концепт ПОДОРОЖ та його субконцепти (ДОРОГА, МАНДРІВКА, ПУТЬ, ПОХІД, ШЛЯХ).

Методи дослідження

У дослідженні використано аксіологічний метод для з'ясування ціннісних орієнтирів українського народу щодо вимірів концепту ПОДОРОЖ; для омовлення авторських інтенцій, рефлексій щодо аналізу й класифікації зібраного матеріалу застосовано описовий метод; за допомогою концептуального аналізу здійснено виокремлення субконцептів та їхніх смислових складників, а також метод індукції – для отримання загальних висновків.

Виклад основного матеріалу

Збірка паремій «Українські приказки, прислів'я і таке інше», укладена М. Номисом (далі скорочено – УП-Н з указівкою на конкретні сторінки), як і більшість пам'яток української культури ХІХ ст., через відповідну політику російського імперського уряду, строгу цензуру перебувала в забутті (Валуєвський циркуляр /1863/, Емський указ /1876/): українське слово було заборонене. Ці заборони не могли не позначитися і на виданні зазначеної збірки, що була скорочена, а після виходу у світ і на її розповсюдження (див. Пазяк, 1993: 5). Паремії, що містяться в збірці, розподілені на 20 тематичних груп. Серед виокремлених тематичних груп рубрики з концептом ПОДОРОЖ не виявлено, однак паремії, що входять у структуру цього концепту, містяться в інших рубриках, зокрема «Мандрівочка», «Дорога», «Шлях», «Гість», а також «розсипані» в текстовому просторі збірки.

Проаналізуємо склад тематичної мікрогрупи, номінованої «Мандрівочка». Сама зменшено-пестлива форма цього слова засвідчує позитивне ставлення до феномена подорожі. Зазначена рубрика містить понад 20 паремій, що, на думку укладача, найбільш яскраво концептуалізують зазначене явище. Починається рубрика паремією *Мандрівочка – рідна тіточка* (УП-Н, 1993: 487)¹, що вказує на позитивне інтимізоване ставлення до подорожі, зафіксоване в ментальності українців. Є варіативні паремійні форми, що засвідчують прагнення українців до подорожування. Зокрема, ідеться про подорожувальниць, тобто осіб жіночої статті, формально на це вказує дієслівна форма жіночого роду минулого часу, порівн.: *Из доброго миру*

¹ Примітка. Тут і далі наводимо паремії та їх тлумачення зі словника, «Українські приказки, прислів'я і таке інше», що уклав М. Номис та впорядкував М. Пазяк (1993), з дотриманням оригінальної орфографії.

пішла (УП-Н, 1993: 488), *Ніхто и не бив, и не лаяв: так пішла, з доброго миру* (Там само). Коли йдеться про подорожувальника – особу чоловічої статі (використано дієслівні форми чоловічого роду минулого часу), указується на відсутність причини, що спонукала б до подорожі, порівн.: *Не знає чого пішов – из доброго дива!* (УП-Н, 1993: 488); *Пішов з блиску світа (не знає, чого й куди)* (Там само). Інколи серед причин, що спонукають до мандрівки, називають (1) нудьгу, нецікаве буденне життя, порівн.: *Пішов у світи (докучило бути, и пішов у світи)* (Там само); (2) відсутність роботи, певного заняття, прагнення до байдкування: *Пятами киває, бо діла немає* (Там само); (3) злидні, спробу пошуку кращого життя, напр.: *Пішов з пустим міхом на порожні клуні* (Там само). Зауважується, що інколи мандрівка буває (4) вимушеною, мотивованою потребою кудись утекти з певної причини, напр.: *Ломаку під руку, та й лиги!* (Там само), (5) щоб не знайшли – *Его й з собаками не збігаєш* (або: *не набігаєш, не знайдеш*) (Там само). Водночас вербалізується швидке рішення щодо початку мандрівки, порівн.: *Побіг, як собака за возом; Як собака за возом, біга; Пятами накивав... закивав* (Там само). У деяких прислів'ях внутрішня форма стерлася, напр.: *Потяг, як Тарас лозами; Мандрує на довгі лози* (Там само). Очевидно, ця паремія пов'язана з давньою народною українською грою «Довга лоза», коли граються хлопчики, що стають один за одним обличчям у потилицю на відстані двох метрів; голову й спину нахилиють, а гравець, який стоїть позаду, розганяється, перестрибує через кожного й стає попереду, так роблять всі по черзі (див. про це http://abetka.ukrlife.org/g_smyk.htm). Однак у цій рубриці кілька прислів'їв омовляють негативне ставлення до подорожі, порівн.: *Доти ходив, доки не наложив головою* (Там само); *Лучше було сидіть дома!* (Там само); *Не грай, не блукай – будеш чоловіком* (Там само). Пропонується й евфемізм, як видається, російського походження, оскільки він містить російський етнографізм *лапти* (укр. *личаки*): *Замочить лапті* ('піти в мандрівку') (Там само), що також має, очевидно, аксіологічно негативне забарвлення. Однак цими пареміями окреслення концептосфери МАНДРІВКА не завершується.

У розглядуваний збірці виокремлено й рубрику, що презентує субконцепт ДОРОГА. Ця мікрогрупа складається приблизно з 50 паремійних одиниць, що містять чи не містять ключове слово *дорога*. Спробуємо схарактеризувати зазначену систему паремій,

хоч не завжди принцип віднесеності одиниць у цю мікрогрупу є прозорим.

Починається зазначена рубрика пареміями, у яких ключове слово *дорога* виокремлене жирним шрифтом: *Дорога чхаєця; Чхаєця!; Дорогу чуєш. – ...почуєш*, що, на думку укладачів, має значення ‘се мені дорога кладецця’ (УП-Н, 1993: 500). Очевидно, вербалізовано невербальну ознаку, що базується на давніх забобонах (відбулася вербалізація невербаліки). Поруч розміщена паремія *Не їдьте у понеділок – важкий день!* У давнину побутувала думка, що понеділок – день важкий, оскільки його “покровителем” є Місяць, який уважали планетою – прихильником злих сил, тому й не рекомендувалося в понеділок починати жодних добрих справ. А ще пропонується така версія: «І було це в пору примусового хрещення Русі, коли князь Володимир наказав жорстоко карати по понеділках тих, хто не йшов до церкви у неділю», тому в понеділок роботи не починай і в дорогу не вирушай (Чому дні тижня сьогодні називають саме так, а не інакше. URL http://abetka.ukrlife.org/time_ua.html). А ще вважається, що в понеділок *Земля важча, ніж день* (Там само), тому не варта починати подорожі.

Народна українська мудрість констатує, що під час мандрівки людина може багато чого навчитися, порівн.: *Піч тучить, а дорога учить* (УП-Н, 1993: 501), набути досвіду – *Хто часто в дорозі, був під возом и на возі* (Там само); *В дорозі всего трапиця* (Там само).

Проте не завжди подорож і корисна: інколи повчають не рушати в подорож, очевидно, коли на те є відповідні причини, напр.: *Живи з сороками, з воронами, що в ирей не ходять* (УП-Н, 1993: 500); *Ярема, Ярема – посидь лучче дома* (Там само); *Ай гай! куме, куме! сиди з лихом дома, та й не рипайсь!* (Там само); попереджається, що *За морем, як за горем* (Там само). Вербалізовано жарти щодо подорожей, напр.: *Йди сидай на віз – жартують діти, або жінка, просять куди їхать, а не можна, або не хоче* (УП-Н, 1993: 501); *Покосом та в пані стару носом – жартують, як хто скаже, найпаче з дівтори – «Поїдемо, поїдемо!»: не поїдете, не сподівайтесь* (Там само); насміхаються й над тими, хто не готовий до дороги, порівн.: *Їхать-їхать, та в зубах і віхоть – ‘кажуть, як хто раз-в-раз каже їхать, а ніщо не налаштовано у его’* (УП-Н, 1993: 500), а рекомендується: *Коли зібрався, за нами не бався* (УП-Н, 1993: 501). У подорож слід ретельно збиратися: обов’язково слід дбати про (1) їжу, порівн.: *Хліб в дорозі не затяжить* (Там само);

Хто хліб носить, той не просить (Там само) і (2) транспорт: *Товариш в дорозі стоїть за віз смаровний* (Там само) (слово *смаровний* застаріле й значить ‘змазаний, підмазаний’ (Грінченко, 1924: 666), а також про коней як транспортний засіб – *У доброго коня не довгі верстви* (УП-Н, 1993: 501). Уважається, однак, що подорожувати корисно й пішки, напр.: *Пішки нема замішки* (Там само); *Умні люди пішком ходять, а дурні їздять* (Там само); *Пішечком з мішечком* (Там само).

Крім того, народна мудрість засвідчує, що *Додому широкі ворота, а з дому узькії* (Там само).

Спостерігаємо позитивне ставлення до подорожувальників, напр.: *Подорожньому и Бог вибачає. – ...простить* (Там само). Зафіксовано й такий жарт: «*А що це ти, бабо, робиш? Тепер піст*». – «*Подорожньому, синочку, чоловікові не гріх!*» – а вона вийшла на дорогу, та й плямка собі сальце (Там само). Однак інколи до мандрівників виявляють не дуже доброзичливе ставлення, напр.: *Подорожньому хліба не давай, бо люде дякують за дощ, а він лаєця* (Там само).

Кілька паремій констатують, що подорож не завжди може бути вдалою, оскільки не завжди подорожувальник дає про себе інформацію, порівн.: *Заїхав собі, та ні кує, ні меле* (УП-Н, 1993: 500); *Чоловік знає, коли виїздить, а не знає, коли вернеця* (УП-Н, 1993: 501). Мандрівка пройде швидко й легко, якщо є добрі попутники, порівн.: *Тоді дорога спішна, коли розмова потішна* (УП-Н, 1993: 501). Мандрувати цікаво, тому *Дорога біжить* (Там само), однак подорожувальники перед мандрівкою хвилюються або під час подорожі мають незручні умови для відпочинку, тому й сон у них не завжди гарний, напр.: *Що за сон, як в головах шапка!* (Там само); *Не тоді спати, як товариш шапки шукає* (Там само).

У рубриці «Дорога» виокремлено й комунікативні формули українців – напутні слова, порівн.: *Господи, благослови! Дай, Боже, час добрий* (‘як рушають у дорогу’); *Господи, пострічай; Господи Боже, щастя и постречай; Щастя, Боже!; Хай Бог щастить – даруй, Господи! З Богом на биструю воду* (Там само). Виокремлено й вигуківу конструкцію, яку використовують вершники, коли повертаються із чужини додому: *Не!., з долини в долину та на свою Україну* («поганяйлівське») (Там само).

Рубрика «Шлях» починається ключовими, на думку укладачів, для вербалізації цього субконцепту пареміями, як-от: *Шлях не спить;*

Шлях не гуляє (Там само), що вказують на привабливість подорожі, яка завжди очікує на мандрівників.

Омовлюються комунікативні народні формули, коли мандрівникам не раді, не завжди пускають на нічліг, напр.: *Ночлігів з собою не носять* ('як хто просиця на ночліги') (УП-Н, 1993: 502). Вербалізовано із цього приводу й досвід мандрівників: *Де будуть шанувать, там будемо ночувать; Як будуть частувать, так и ночувать* (Там само); *Толкувать – ночувать! Підмазать – треба їхать; Толкувати – ночувати! Підмажем, та й поїдем* (Там само).

Омовлюються місця, де не варто їздити, напр.: *Яловий міст* ('не їздять') (Там само). Подорожувальнику рекомендується берегти природу, дороги, щоб шлях був легким: *Шануй гори, мости: будуть цілі кості* (Там само); *Вставать треба, ідучи через мости, жеби були ціли кости* (Там само).

Зафіксовані паремії, що надають поради, як потрібно обирати шлях для подорожі, порівн.: *Хто колує, той дома не ночує; Хто просто іде, той дома ночує, а хто об'їжджає, той в лісі блукає* (Там само); *Навпростець тільки ворони літають. ...а люде по дорозі ходять; Ворона прямо літає, та ніколи дома не ночує* (Там само); *Хто простує, той дома не ночує; Хто колує, той дома ночує. ...а хто дуже простує, той в дорозі ночує; Хто кругу не боїця, той далі становиця; А хто навпрошки, той чортам роги править (або і той швидче дома становиця)* (Там само); *Хто кружає, той дома спать лягає, а хто простує... кругом їздить* (Там само).

Відзначмо, що побутувала практика записувати діалоги, на яких формувалися паремії, напр.: *«Куди твій батько поїхав?» – «На ярмарок!» – «А коли вернеця?» – «Як поїде на об'їзд, то сьогодні буде, а як поїде навпростець, и завтра не буде!»; Як поїхав кругом, так сьогодні буде, а як навпрошки, то хіба завтра; Як поїдеши в об'їзд, то будеш и на обід, а як навпростець, то увечері. Пішов батько навпростець: не скоро вернеця* (Там само).

У формі паремійного діалогу пропонуються й жартівливі рекомендації, де саме можна отримати притулок під час мандрівки, напр.: *Там тебе и Матвій посніда* («Чи можна сюди їхать?» – «Ось поїдь! там и д.»); *Їдьте, сердечко, навпрямець, а там живеть Андрій Швець, а там – крутособ – живеть Кулина Вакуленкова: її чоловіка торік взяли в москалі... а там проваллячко, а за проваллячком – гульк – по городу*

ходить сива кобила, а на призьбі лежить руда собака: ото, сердечко, й отаман живеть (УП-Н, 1993: 503). А також: Не доходи минаючи, де рябі ворота, а новий собака (Там само).

У пареміях наголошується на ролі мовлення під час подорожування, оскільки правильний шлях можна обрати за допомогою комунікації, тому потрібно бути допитливим, порівн.: *Хто питає, той ногами не плутає. ...ногами плутає, а хто вьяже, той певно спать ляже; Хто вьяже, то й спать ляже* (УП-Н, 1993: 502); *Язык и до Кракова доведе* (УП-Н, 1993: 503); *Язык до Києва доведе; Язык до Києва доводить; ...и до кия* (Там само); *Язык на конець світа заведе* (Там само); *Хто питає, той не блудить дороги; Хто питаєця...* (Там само).

Ідеться про роль транспорту для подолання шляху, зокрема про коней, напр.: *На коня впасти (скочить)* (УП-Н, 1993: 502); *Як буде полоз вокий, то буде й кінь мокрий* (УП-Н, 1993: 504). Актуалізовано ефемізм, що вказує на необхідність турботливого ставлення до коней: їх не потрібно заганяти, порівн.: *Стала роса* ('піт на коневі') (УП-Н, 1993: 502).

Шлях характеризується за різними параметрами: (1) швидкість його додання за допомогою транспорту, попередження про небезпеку, напр.: *Ідь не брідь* (Там само); *Санна їзда – ангельська їзда, але дідчий виворот* (УП-Н, 1993: 504); (2) вибір: прямий чи непрямий, ускладнений – *Волю коловати, як просто їхати, а бідовати* (УП-Н, 1993: 503); *Хоч боком котися (рівно, сухо и д.)* (УП-Н, 1993: 504); (3) віддаль і якість: близький шлях з перепонами чи далекий і легкий – *Далеко, та легко, а близько, та слизько* (УП-Н, 1993: 503); *Сюди виль, туди виль – аж за п'ять миль* (Там само); *Видно й хати, та далеко чухрати; Близько видати, далеко цибати* (Там само); *Близенький світ!; Не близько! Не близький* (Там само); *Далеко, та треба їхать* (Там само); *Очам видно, та ногам обридло* (Там само); (4) темп пересування: *Навзаводи побіг; На всі заводи побіг* (Там само); *Жене, як дідько вітрій* (Там само); *Поспіша, як Жид на шабаш* (Там само); *Поки сонце зайде, то й чорт не знайде* (УП-Н, 1993: 504); *Скільки їдеш, та все в однім місці* (Там само); *Скільки вбгаєш, стільки ввідеш* (УП-Н, 1993: 504); (5) вибір часу подорожі: *Тепер їхать (або: йти) – ворога карати (грузько, темно и д.)* (Там само); (6) застереження від неправильно вибору: *Гей, верни, Касян, круто!* (УП-Н, 1993: 503); *Вертай, Грицько, бо у церков заїхали* (Там само); *Не вхопив тропи* (Там само); *Блуд мене допитався* (Там само).

Наведені й діалогові паремії, що використовувалися як жартівливі примовляння: *«Що везеш?» – «Олово!» – «Бідна ж твоя голова!»* (УП-Н, 1993: 504); *Сопи гора, аби не я; Сопи гора, сопи, та й не вилізеш; А що гора сопє?* (Там само); *Їхала Хима з Ірусалима: тарахкотілка теркоче, а коник бігти на хоче; ...білою кобилою: тарадайка торкоче, кобилка бігти не хоче; ...возок скрегоче, Хима ся регоче* (Там само).

Після рубрики «Шлях» виокремлено тематичну мікрогрупу «Гість», що безпосередньо пов'язано з подорожжю, тому це цілком логічно, хоч у попередніх рубриках йшлося про те, як приймають подорожувальників, як до них ставляться, як їм слід обирати, де ночувати й под. Ця рубрика містить близько 300 паремій. Зауважмо, що ретельно описано: (1) правила етикету, що регулюють норми поведінки: порівн.: *Ти знай, кому сказать магай-бог, або добридень, а кому день добрий (луччому – день добрий)* (УП-Н, 1993: 518); *Хоч застався, а постався* (УП-Н, 1993: 523). Інколи пропонуються жартівливі поради для дотримання відповідної поведінки господарями, щоб не було негативної реакції від гостя-подорожувальника, порівн.: *Гостя подорожного прійми, бо так обреше всюди, що и очей нігде показати* (Там само); *Клади перед людей хліб на столі, будеш в людей на чолі* (Там само); *Де люблять, там не учащай. ...де не люблять – не бувай* (Там само); *У гостині остатній починай їсти, а первий переставай* (Там само); *Гость хазяїнові не указник* (УП-Н, 1993: 524); *Свого в гостях не забувай, а чужого не займай* (УП-Н, 1993: 523). Не рекомендується ходити в гості за певних несприятливих ситуацій, зокрема в несприятливий для господарів час, напр.: *Гірка гостина, коли лиха година; Не мила й гостина, коли з дому з сваркою вибираєшця* (УП-Н, 1993: 524); *Гостям сміх, а хазяям слези* (Там само); (2) варіантні етикетні формули різної тональності (нейтральні, жартівливі, глузливі та ін.), зокрема вітання – прощання, порівн.: *Дай, Боже, час добрий; ...пору добру; Час добрий* (УП-Н, 1993: 518); *Добридень!; День добрий!* (Там само); *«Помагайбі!» – «Бодай здоров!»* (УП-Н, 1993: 519); *Слава (або: Богу) Ісусу Христу!* ('замість здоровкання') (Там само); *З святим днем будьте здорови; Будте здорови з сим днем; Будте здорови з тим, що сьогодні. Здоров, куме-Науме!* (Там само); *Здрастуйте! Чи кріпкі, чи міцні?* (Там само); формула пригостання: *Не цурайсь хліб-солі* (УП-Н, 1993: 518); запрошення: *Хоч заглянь у хату* (Там само), а також жартівливе *Хоч наплюй у хату!* (Там само); *У нас хата на помості;*

просим брата в гості (Там само); (3) прецедентні ситуації, що мотивують відповідні формули вітання. Вони прописані у формі додаткових указівок – прагматичного значення, напр.: *Здорові були й Богу милі* ('як кого довго не бачили') (Там само); *На пса уроки, на kota помисл (!)*; *...уроки, на бігуна помисл* – 'стрівши несподівано приятеля' (УП-Н, 1993: 519); *Добровечір вам! чи ради ви нам* ('кажуть веселі гості, увіходячи')?; *...як ради будете, то й горілочки купите, то й спасибі вам* (Там само); *А я слідом за дідом* – 'як увійде, а там дід, або товариство' (Там само); *«Слихом слихати, видом видати!»* – 'кажуть милому та нечастому гостю'; *«Давайте приску ноги посипати!»* – 'каже гість' (Там само). Наводиться багато жартівливо-глузливих чи іронічних формул, напр.: *А як ся кінь хамутний має?* – 'ніби на Підляссі, в якійсь Мостовій, приятелі так витаюця'. *«Як ся маєте?»* – *«Посередині: як вчора, так нині»* (Там само); *Слихом слихати, видом видати!*; *А, слихом слихати!*; *...в вічі видати! ...видати* – *чи по волі, чи по неволі? (!) а чи по добрій волі* (Там само); *Питайте нас, чого ми прийшли до вас!* – *Вам наші голови. Як бачились в городі та й досі* (Там само); *Що там чувати коло вашої хати? Бик чи привик, телиця чи веселиця?* (Там само); *Чи ще ви живи, чи душею не наложили?* (Там само); *Як поживаєш?* – *А так собі – то боком, то скоком* (Там само); *Я думав, що тебе нема.* – *Е, ледачого Бог не візьме!* (Там само); *Як тато псів накупив, то чорт до єго не приступить* ('кажуть, як не раді їм в гостях') (УП-Н, 1993: 522). Дуже докладно схарактеризовано мотивацію вислову *Різдвянні гості*: 'кажуть про гостей, що довго гостюють': *Приїхав до чоловіка на Різдво зять з дочкою, та й сидять и сидять: вже й Водохрища пройшло, масниця наближаєця, а вони додому й не думають. От чоловік той и прибрав ярміс... Одного ранку снідають, а отаман під вікно: «а чи нема», каже, «в вас різдвянних гостей?» – «Та ні, нема!., а хіба що?» – «Та таке й таке діло – указ прийшов!» – «Ні, Бог милував, нема... Ну», каже, «діти», як отаман пішов собі, «треба вам втікати!», и нараяв, що він їх в мішки позавв'язує й вивезе з села, ніби просо сіять їде. Так и зробив; тільки на тім ще не окошилось: перестрів отаман и, все таки допитуючись різдвянних гостей, добре разів кілька потяг ціпурою по мішках, найпаче, де був зять... Брехенька ся довга, и тесті чмутовиті иноді дуже добре розказують її своїм зятям, як ті загостююця... (УП-Н, 1993: 523). Трапляються формули-скарги: *Не питай «як ся маєш», – подивись, то пізнаєш.**

Перебиваємся, то сім, по тім боком; Перебиваємся то сьак, то так (УП-Н, 1993: 519); (4) українські народні забобони, пов'язані з подіями, що віщують приїзд чи прихід гостей, порівн.: *Собака бреше, а гість іде* (УП-Н, 1993: 517); *Дошч іде, а гість іде* (Там само); *Сорока скрекоче, гості каже. ...скрекотала, гості казала. ...скрікоче, гості будуть. Такою примовкою стрічають несподіваних гостей* (Там само), а також: *З поля вітер – будуть гості* (Там само); *Не в чім котка лапу лизала – аж гостя казала* (Там само); *Кішка вмиваєця – проти гостя* (Там само); *Искра до покуття спалнула* ('гості будуть') (Там само); *Искра з печі скакнула. Хтось поспіша. Як похлепнеця за їжею* (Там само).

Низка паремій характеризує ідеального гостя, що сформований у ментальності українців. Він повинен бути добрий, порівн.: *Пришли, Боже, гостя – аби добрий* (Там само); *Доброму гостю и* (або: *Як гарний гість, то й*) *так ради* (Там само); милий – це рідкісний гість, напр.: *Милий гість не часто буває* (УП-Н, 1993: 518); перебуває в гостях недовго, отже, тактовний, порівн.: *Гості першого дня – золото, другого – срібло, а третього – мідь, хоч додому їдь. ...хоч и к чорту* (УП-Н, 1993: 523); *Гість до трех дней* (Там само). Гарних гостей бажано приймати в ті дні тижня, які в народі вважаються позитивними – це середа й п'ятниця. Про це й паремія: *Хороший гості, та в середу трапились. ...дорогі. ...добрий. ...в п'ятницю* (УП-Н, 1993: 521). Українці жартують, що *Ситого гостя добре годувать* (УП-Н, 1993: 523). Чимало прислів'їв характеризують непроханих, небажаних гостей, напр.: *Гість непрошений не дуже буває тучений* (УП-Н, 1993: 521); *Непроханий гість гірше Татарина* (Там само) чи гостей некоректних, напр.: *На проханого гостя багато треба* (УП-Н, 1993: 522), тих, які не знають міри, напр.: *Сиділи до сії неділі!* (УП-Н, 1993: 523). Про невдячних гостей, що засуджують господарів, говорять так: *Їх гудьмо и в них будьмо; Коломию гудьмо, а в Коломії будьмо; Стародавнє місто при Пруті, нині обводове* (УП-Н, 1993: 522). Ідеться про характер зустрічі непроханих гостей, змодельовано можливі типи поведінки, що вербалізується із застосуванням гумору, жартівливої чи іронічної тональності, часом глузливої, напр.: *Де не просять, там києм виносять* (УП-Н, 1993: 521); *Незваному гостю місце за дверми* (Там само); *Прийшли непрохані, то й підєм некохані. ...неметені, підєм нескребені; Пришов непроханий піде недякуваний; Пришов незван, пошов неслан;*

Як пришов незваний, так и йди неотсиланий ...непросений ...недякувані (Там само); Принесе біс кума – та не буде ложки; Прийде кумець на обідець, а ложки не буде (УП-Н, 1993: 522); Який гість, така єму й чість (Там само); Сяде курка й без поклада (Там само); Сідайте – на чім стоїте (Там само); Просимо їсти, та нігде сісти (Там само); Є що и їсти и пити, є по чому и походити, тільки ні на чому гаразд гостей посадити; Єсть що їсти, та ні на чім сісти (Там само); Знають гості й самі, що вони нудні, – ато чого б вони калантарили ('проти клекоту збитного') (Там само); Посидять-посидять, та й далі підуть (Там само); Бери, чорте, гостя, а музику після (Там само); З ложкою – до стола, на дурницю – до села (Там само); Гарні (або: О, любі та милі) гості, та в двері не потовпляця (Там само); Шануйся, як вон ведуть (Там само); Прошу на виступці (Там само); Ото Бог, а то (!) порог. (!); Оттут Бог, а тут порог (Там само); Пороги оббивати ...одбивати ...перебивати (Там само); Дарма верба, що груш нема – нехай и не родять; не бувають гості – нехай и не ходять (Там само); ХЛІБ та СІЛЬ! – Їмо та свій! – ...а ти в порога постій. ...А ти не маєш, то Теща жива! (УП-Н, 1993: 524). Вербалізовано й реакцію гостей на непривітливих, незичливих господарів, напр.: Так просили, так не пускали!.. – Куди? – В хату!; Прохали, та в хату не пускали; Так нас не пускали – до хати... а так приймали, так приймали – все з стола ...та ми посиділи на покуті – знадвору – та й додому пішли (УП-Н, 1993: 522); Положили Савку на голу лавку – 'як хто жалкуєця, що погано витали, то так жартують' (Там само).

Система паремій вербалізує традиційні підходи до прийому гостей, напр.: Аби з чим-небудь за стіл завести, а зза стола й сами вийдуть (УП-Н, 1993: 523); Щоб було на горілку й на тарілку (Там само); У багацтво не вдаряє, а чим має, тім витає; Чужий лоб скубиши, треба й свого наставити (Там само); Гість лави не засидить, ліжка не заляжить (Там само); Гість – невільник. ...ляже, хоч у перину положить ...як невільник: де посадять, там и сидить (Там само); Де чують, там и ночують (УП-Н, 1993: 524). Удячний гість скаже: Хоч не нагодували, аби запрохали (УП-Н, 1993: 522). Гості повинні приходити у відповідний час: Гарні гості, та не в пору (УП-Н, 1993: 519). Деякі господарі раді гостям, оскільки мають можливість разом з ними добре поїсти, напр.: Як би він прийшов, то й борщу не треба (УП-Н, 1993: 518); Коли б дав Бог гостя, то б и ми поживились коло гостей; Принеси, Бог,

гостя, то и ми напнемоя; Дай, Боже, гостя в дім, то и я напоюсь при нім; Нанеси Бог гостя, то й хазяїну добре; За гостями та й нам добре (Там само). У стосунках між гостями й господарями діють загальні правила поведінки, мотивовані чинником віддзеркалення ситуацій, порівн.: Як дома пироги, то й в гостях пироги (УП-Н, 1993: 523); Коли сусід, як мідь, тоді проси єго на обід (Там само); Меже людьми треба бути людьми (УП-Н, 1993: 518); З головою не жить, а з добрими людьми (Там само); Риба з рибою живе, а люде з людьми (Там само). Про людей, що люблять ходити в гості, а до себе не запрошують говорять так: Будемо гоститися: то у вас, то в тебе (Там само), а про тих, які не ходять в гості, – Забувсь, відкіля и двері відчиняюця (Там само); про тих, хто швидко збирається в гості, жартують: Запряжу бугая: куди люде, туди й я; ...запряжу я другого, сідай, жінко небого (Там само). Одиначними є приклади евфемізмів-прокльонів щодо хазяїв, які були, очевидно, не зовсім гостинними, – побажання смерті, напр.: Нехай до єго піп з кадилом прийде, а не я (УП-Н, 1993: 522).

Паремії, що презентують концепт ПОДОРОЖ, розміщені, як зауважувалося, й поза межами тематичних розділів «Мандрівочка», «Дорога», «Шлях», «Гість» у текстовому просторі збірки. Зокрема в дискурсивному просторі розглядуваної паремійної збірки містяться такі прислів'я, які презентують смерть як дорогу до Бога, своєрідну мандрівку, останню подорож людини щодо переміщення її в потойбіччя, оскільки українці – глибоко релігійні люди й живуть з вірою, шанують час останньої подорожі людини до Господа, що закріплено в їхній ментальності, порівн.: Від серця до Бога навпростець дорога (УП-Н, 1993: 42); Від серця до неба шляха не треба (Там само); До Бога важкий шлях, а до некла прямесенький (УП-Н, 1993: 46). Ідеться й про те, що віра в Господа допомагає козакам у їхніх мандрівках: Козак у дорозі, а надія в Бозі (УП-Н, 1993: 75). Порівн. також: 'Яка б не була дорога, однак, якщо людина згрішила, то її Господь покарає і на рівній і гладкій дорозі – нічого не врятує', напр.: Скоро їх Бог скарає на гладкій дорозі (УП-Н, 1993: 207).

Коли хтось сам подорожує, зокрема вночі й у темному лісі, то таку ситуацію окреслює діалогічна паремія: А де ви тоді були, як Ісус Христос на Йордані христивсь? – 'кажуть на вовків, як здибають їх у лісі: вовки й повтікають'; Сам Ісус Христос йде попереду, а я за Ісусом Христом. Позаду; Що Йсусу Христу попереду, то мені позаду.

Мати казала: Не бійсь, куди йдеши! скажи молитву цю, та й не бійсь! (УП-Н, 1993: 49–50).

Про смерть як останню путь, неминучий шлях, який пройде кожний: *Смерть – неминушущую дорога* (УП-Н, 1993: 369); *Нехай мруть, та нам дорогу труть; ...а ми сухарів насушим, та й за ними рушим* (УП-Н, 1993: 371).

Зафіксовані в пареміях і деякі забобони, табу, що стосуються подорожі: *Боїця, щоб єму заєць дороги не перебіг; З порожніми відрами; Уповні перейшла* (УП-Н, 1993: 51); *Щоб не трапилось лихо, як хтось перейде дорогу, або стріне: перев'язують пояс на сороці узлом назад; а коли чоловік іде – кидає під колесо цурупалок, переїжджа єго, и потім, розламавши, шипуряють назад* (УП-Н, 1993: 584).

Звернено увагу на сни, що віщують гостей, стосуються подорожі: *Як сниця бійка, то хтось приб'єця* ('приїде в гості') (УП-Н, 1993: 51), заборони, що пов'язані з релігією: *В Великім пості не ходи в гості* (УП-Н, 1993: 63).

У пареміях вербалізовано загалом прихильне, як зауважувалося вище, ставлення українців до подорожей, оскільки за їх допомогою можна пізнати світ, напр.: *Широкий світ* (УП-Н, 1993: 56); *Глянеш по Божому світу!* (Там само); *Ніхто не знає о Божім світі* (Там само); *Кілько світа, тільки й дива* (Там само); *Хто в світі не бував, той и дива не видав ...той чуда й дива не видав* (Там само); *У Бога світа багацько* (Там само); *Початок и не можна знать, відкіля узявся* (Там само); *Ніхто не може світа пережити* (Там само); *Піду, куди очі; Куди очі понесуть* (Там само); *Піду світ за очі; Припадає світ за очі йти; Тра йти в світ за очі; Йти світ за очима; Світ за очима пойду* (УП-Н, 1993: 206); *Вільному воля ...ходячому путь* (УП-Н, 1993: 241); *В дорозі и батько брат* (УП-Н, 1993: 611). Існує й жартівливе примовляння щодо прагнення "пуститися" в дорогу, хоча б недалеко: *У неділю по шевлію, в понеділок по барвінок, а в вівторок снопів сорок, а в середу по череду, а в четвер по щавель, а в п'ятницю по дягицю, у суботу на роботу – 'це так літом радісно шукають причини піти в путь'* (УП-Н, 1993: 613).

Мандрівка омовлена й у дитячих примовляннях, напр.: *Гусі, гусі! зав'яжу вам дорогу, щоб не втрапили додому* ('дівора на летучих диких гусей'); *Гусі, гусі! колесом, червоним поясом!* ('щоб то дикі гуси, почувши їх, закрутилися на однім місці'); *Патна дорога* ('як одлітають гуси дикі вьосени')! Подано типове для українців побажання перед

подорожжю: *Путем дорога!* (УП-Н, 1993: 51). А ще жартівливо вказано на умовні маршрути подорожувальників: *З нудьги та поїдемо в Деньги (село) ...а з Богом – хоч за море* (Час. 1859 р. № 6) (УП-Н, 1993: 619).

Народ вербалізував зауваги щодо перешкод у подорожі, дорозі: не годиться пускатися в путь у нетверезому стані – *Далеко паяному до Києва!* (УП-Н, 1993: 260); засуджується поведінка, коли неправильно вказується дорога, напр.: *Показує дорогу, а сам в болото лізе* (УП-Н, 1993: 45). Наголошується, що потрібно знати в дорозі, якими правилами керуватися: *В притузі треба знать усячину и дороги щоб не питаться* (УП-Н, 1993: 276); *Пошовши в мир, приймай и тістом* (УП-Н, 1993: 276); *Голова задумала, а ноги несуть* (Там само); *Куди голова задумала, то туди й ноги несуть; За дурною головою нема ногам упокою ...та й ногам лихо ...рукам и ногам біда; Через дурний розум ногам лихо; За дурної голови ногам біда* (УП-Н, 1993: 310); *Шануй батька та Бога – буде тобі всюди дорога* (УП-Н, 1993: 415); *Ворога не гніви: напій, накорми и на дорогу хліба-соли дай* (УП-Н, 1993: 424); *Хоч йду в гостину, то беру хліб в торбину; Йдеш на 'дин день, а хліба бери на тиждень* (УП-Н, 1993: 442); *Не доходя минаючи* (УП-Н, 1993: 349); *У ржі, на межі, на кривій березі; Судую-тудою поза вколицею; Из Черепівки та на Нову греблю* (Там само); *Де Рим, де Крим; Де Крим, де Рим, де попова груша! ...Рим, а де Балабанівка; На трапку. Де ніж? – На трапку! «Як хто не зна сего трапка и запита»: На якому трапку? – Де трапиця!; Но я. Побіг рябою (білою, холодною, гострою и д.) дорожкою. «Як питають», да (що-там), «и скажуть», і воно рябе, холодне и д.; Чи не бачив вола? – Якого? – Рябого* (УП-Н, 1993: 350); *В дорозі, у гостині, памятай о художині* (УП-Н, 1993: 453) – укотре вказується на дбайливе ставлення до коня, особливо в дорозі, його користь, напр.: *Малеваним (гарним) конем не далеко вїдеш* (УП-Н, 1993: 252); *На своїм коню, як хочеш, їдеш* (УП-Н, 1993: 429); *Не наш кінь, не наш віз, не нам и їздити* (Там само); *Як сів на коня, то й доля (або: мати) моя* (УП-Н, 1993: 619).

Іронія зафіксована щодо характеристики походу С. Потоцького, порівн.: *Бідний, бідний пане Степане! Не попав, небоже, на Запороже, не найшов гаразд шляху* (Степанові Потоцькому, Що пропав в січі з Хмельницьким на Жовтих Водах) (УП-Н, 1993: 69).

Народ вербалізує такий мовленнєвий жанр, як заборона, що стосується мандрівки, способу подорожі та ін. Такі паремії мають

заперечну форму й включають порівняльні конструкції: *Не волочися, як Борисів бик* (УП-Н, 1993: 485); *Не волочися, як Хведькова корова* (Там само); *Не волочися, як солоний заєць* (Там само); а також мовленнєвий жанр дорікання: *Заїхав за Дунай, та й додому не думай* (УП-Н, 1993: 71).

Фіксується в народній пам'яті невдала подорож: *Отак чумак до-чумаковався* (УП-Н, 1993: 116); *Чхали, чхали, та на степу и ночували* ('не доїхали') (УП-Н, 1993: 119). Іронізують над москалями: *Невже б то москаль та дороги не знав? кума питає!* (УП-Н, 1993: 74).

Кращими подорожувальниками вважаються українські козаки, яких порівнюють з голубами, порівн.: *Козак, як голуб: знявся, та й по-линув... голуб: куди ні прилितить, там и пристане* (УП-Н, 1993: 75). Відомо, що голуби мають здатність відлітати, але завжди повертаються додому.

Вербалізується система виміру дороги, що презентує національно-марковані концепти, порівн.: *Миля козацька* ('довга') (УП-Н, 1993: 349); *Як на воловий рик* ('міра далині'); *Як штихом докинуть* ('близько так') (УП-Н, 1993: 349); *Ой далеко-далеко до города Київa, а від Київa аж до Полтави, а з Полтави аж до Варшави* (УП-Н, 1993: 618); *Не баче сліпець, де шляхові кінець; а як захоче, зайде, море перескочє, край світа знайде ...сліпець, де світові кінець; на розум зайде, край світа знайде* (УП-Н, 1993: 619).

Вербалізовано й комунікативні тактики подорожувальників, про що йшлося вище, порівн.: *На кінці язика ...де нові ворота и собака рябий... собака рябий, погреб у яму впав; У кінці язика можна допитацьця хоч куда* (УП-Н, 1993: 624); *Мьяковбасало* – 'так відгадував Циган, як подорожній чоловік сказав єму, що він дасть їсти, але перш нехай вгадає, що у єго в мішку' (Там само).

Паремії, що містяться поза виокремленими рубриками «Мандрівочка», «Дорога», «Шлях», «Гість», як бачимо, також вербалізують різні параметри подорожі та всього, що з нею пов'язане.

Висновки

У результаті проведеного дослідження продемонстровано, що збірка паремій, укладена М. Номисом, належить до унікальних зразків українського паремійного матеріалу, на основі аналізу якого можна зробити висновки щодо духовної культури українського

народу, тих чи тих явищ української національної культури, простежити своєрідність фіксації в паремійному дискурсі народної моралі.

Показано, що концепт ПОДОРОЖ зафіксований у кількох рубриках (тематичних мікрогрупах) проаналізованої збірки, зокрема це «Мандрівочка», «Дорога», «Шлях», «Гість», однак паремії, що презентують концепт ПОДОРОЖ, містяться і в інших тематичних рубриках, дискурсивному просторі збірки загалом.

Простежено, що концепт ПОДОРОЖ вербалізовано за допомогою субконцептів МАНДРІВОЧКА (МАНДРІВКА), ДОРОГА, ШЛЯХ, ПУТЬ, ПОХІД, що можуть бути презентовані й експліцитно, й імпліцитно. На жаль, М. Номис рідко подавав значення паремій чи тлумачив їхнє прагматичне наповнення, що було показано в тексті статті. Виявлено також вербалізовані діалоги, характерні для ситуації подорожі, а також комунікації, яка виникає між господарем і гостем.

З'ясовано, що зазначений концепт пов'язаний з низкою забобів, вірувань, міфів та виражається за допомогою евфемізації чи табуїзації.

Констатовано, що паремії вербалізовано у вигляді низки мовленнєвих жанрів, зокрема побажання, вітання чи прощання, запрошення, застереження, докору та ін. Ідеться про мовлення не лише дорослих, але й дітей. Інколи фіксуються гендерні опозиції подорожувальник – подорожувальниця, що вказує на шану українців до жінки. Часто омовлюється жартівлива, глузлива чи іронійна комунікативна тональність, вияв емоцій, що характерно для ментальності українців. Вербалізована й любов до природи, шанобливе ставлення до Бога: українців презентовано як щирих християн, які вірять у потойбічне життя й сакралізують останній путь (подорож) людини.

З огляду на постулати лінгвоаксіології, простежуємо амбівалентність оцінки: українці люблять подорожувати, однак знають про труднощі, які чекають під час подорожі, тому й уважають, що не кожна подорож може мати позитивні наслідки. Омовлюється і позитивна, і негативна оцінка. Найкращими мандрівниками вважаються українські козаки.

Перспективу цієї наукової розвідки вбачаємо в необхідності проаналізувати інші паремійні словники з огляду на своєрідність відображення в них концепту ПОДОРОЖ.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Архангельская, А. М.** (2015). Семантика ДОРОГИ во фразеологии славянских языков: соотношение сакрального и профанного. *Opera Slavica*, 25 (4), 3–17.
2. **Бондар, Т. Г.** (2005). Репрезентация концепту “дорога” в украинских та російських прислів’ях та приказках. *Слов’янський збірник*, 11, 110–116.
3. **Грінченко, Б.** (1924). *Словарь української мови*. (Т. 2: О–Я). Берлін: Українське Слово.
4. **Довга лоза. Весела абетка.** Узято з http://abetka.ukrlife.org/g_smyk.htm.
5. **Запорожченко, Ю.** (2009). Концепт подорожі в сучасному постмодерністському тексті (Ю. Андрухович, А. Стасюк). *Слово і час*, 7, 11–18.
6. **Каратєєва, Г. М.** (2008). Текстовий концепт подорож у французькій постмодерністській прозі (на матеріалі творів Ле Клезіо). (Дис. ... канд. філол. наук). Київ: Київ. нац. лінгв. ун-т.
7. **Кожуховська, Ю. В.** (2014). Передумови формування концепту ПОДОРОЖ у новогрецькій поезії 20 сторіччя. *Мовні і концептуальні картини світу*, 50 (1), 385–390.
8. **Колонюк, С. М.** (2021). Вербалізація концепту «дорога» в українській лінгвокультурі (на матеріалі «Галицько-руських народних приповідок» І. Франка). *Българска украинистика* (с. 125–132). Софія: Ун-тско изд-во «Св. Климент Охридски».
9. **Колонюк, С. М.** (2021). Етнолінгвокультурний концепт ПОДОРОЖ: історія вивчення. *The XVII International Scientific and Practical Conference «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice»* (pp. 807–810). Tokyo.
10. **Колонюк, С. М.** (2022). Ціннісний складник концепту подорож / англ. *journey* в англійській пареміології. *Лінгвокомп’ютерні дослідження*, 15, 39–42.
11. **Космеда, Т. А.** (2004). Концепт “дума”, “думка” в українському мовленні крізь призму аксіологічної прагмалінгвістики. *Вісн. Львів. ун-ту. Серія філологічна*, 34 (1), 367–372.
12. **Космеда, Т. А.** (2017). Передмова. У Космеда, Т., Гоменюк, О., & Осіпова, Т. *Короткий українсько-польський словник усталених виразів: еквіваленти слова, фразеологізми, прислів’я та приказки* (с. 5–30). Познань-Харків: Коло (м. Дрогобич).
13. **Ляховин, О. Б.** (2011). Концептосфера подорож в українському, російському та німецькому паремійному фонді. *Лінгвістичні дослідження*, 32, 75–79.
14. **Москальчук, А.** (2015). Концепт дорога у структурі художньої картини світу В. Шевчука: традиційні та індивідуально-авторські складники. *Синопис: текст, контекст, медіа*, 3. Узято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2015_3_14.
15. **Номис, М.** (1993). *Українські приказки, прислів’я і таке інше*. Київ: Либідь.
16. **Пальчевська, О. С.** (2006). *Концепт ШЛЯХ в англійській, французькій та українській мовах: лінгвокогнітивний та етнолінгвістичний ракурси*. (Автореф. дис. ... канд. філол. наук). Донецьк: ДНУ.
17. **Радзівська, Т. В.** (1997). Концепт шляху в українській мові: поєднання ідей простору і руху. *Мовознавство*, 4–5, 17–27.
18. **Сердунич, Л.** Українське літочислення. Дні тижня. *Весела абетка*. Узято з http://abetka.ukrlife.org/time_ua.html.

REFERENCES

1. **Arhangel'skaja, A. M.** (2015). Semantika DOROGI vo frazeologii slavjanskix jazykov: sootnoshenie sakral'nogo i profannogo [The semantics of the ROAD in the Slavic languages phraseology: the ratio of sacred and profane]. *Opera Slavica*, 25 (4), 3–17 [in Russian].
2. **Bondar, T. H.** (2005). Reprezentatsiia kontseptu “doroha” v ukrainskykh ta rosiiskyykh prysliviakh ta prykazkakh. [Representation of the “road” concept in Ukrainian and Russian proverbs and sayings]. *Slovianskyi zbirnyk – Slavic collection*, 11, 110–116 [in Ukrainian].
3. **Hrinchenko, B.** (1924). *Slovar ukrainskoi movy* [Dictionary of the

- Ukrainian language*]. (Vol. 2: O-Ya). Berlin: Ukrainske Slovo [in Ukrainian]. 4. **Dovha** I. (2019). *Long Vine*. *Vesela abetka – Cheerful alphabet*. Retrieved from http://abetka.ukrlife.org/g_smyk.htm [in Ukrainian]. 5. **Zaporozhchenko, Yu.** (2009). Kontsept *podorozhi* v suchasnomu postmodernistskomu teksti (Iu. Andrukhovych, A. Stasiuk). [The concept of *travel* in a modern postmodern text (Y. Andrukhovich, A. Stasiuk)]. *Slovo i chas – Word and time* [in Ukrainian]. 6. **Karatieieva, H. M.** (2008). Tekstovyi kontsept “podorozh” u frantsuzkii postmodernistskii prozi (na materialy tvoriv Le Clezio) [The textual concept of “travel” in French postmodern prose (based on Le Clezio’s works)]. *Candidate’s thesis*. Kyiv: Kyiv. nats. linhv. un-t [in Ukrainian]. 7. **Kozhukhovska, Yu. V.** (2014). Peredumovy formuvannia kontseptu PODOROZH u novohretska poezii 20 storichchia [Formation grounds of the JOURNEY concept in modern Greek 20-th century poetry]. *Movni i kontseptualni karty ny svitu – Linguistic and conceptual worldviews*, 50 (1), 385–390 [in Ukrainian]. 8. **Koloniuk, S. M.** (2021). Verbalizatsiia kontseptu “doroha” v ukrainskii linhvokulturi (na materialy «Halytsko-ruskykh narodnykh prypovidok» I. Franka) [Verbalization of the ROAD concept in Ukrainian linguistic culture (based on «Galician-Russian folk tales» by I. Franko)]. *Bolharska ukraïnystyka – Bulgarian Ukrainian Studies* (pp. 125–132). Sofia: Un-tsko yz-dvo «Sv. Klyment Ohrydytsky» [in Ukrainian]. 9. **Koloniuk, S. M.** (2021). Etnolinhvokulturnyi kontsept PODOROZH: istoriia vyvchennia [Ethno-linguistic-cultural concept of JOURNEY: history of study]. *The XVII International Scientific and Practical Conference «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice»* (pp. 807–810). Tokyo [in Ukrainian]. 10. **Koloniuk, S. M.** (2022). Tsinnisnyi skladnyk kontseptu *podorozh* / anhli. *journey* v anhliiskii paremiologii [A valuable component of the travel concept / eng. *journey* in English paremiology] *Linhvokompiuterni doslidzhennia – Linguistic computer research*, 15, 39–42 [in Ukrainian]. 11. **Kosmeda, T. A.** (2004). Kontsept *duma, dumka* v ukrainskomu movlenni kriz pryzmu aksiolohichnoi prahmalinhvistyky [The concept of *thought, opinion* in Ukrainian speech through the prism of axiological pragmalinguistics]. *Visnyk Lviv. un-tu. Seriya Filolohichna – Bulletin of Lviv University. Philological series*, 34 (1), 367–372 [in Ukrainian]. 12. **Kosmeda, T. A.** (2017). Peredmova [Preface]. In Kosmeda, T., Homeniuk, O., & Osipova, T. *Korotkyi ukrainsko-polskyi slovnyk ustalenykh vyraziv: ekvivalenty slova, frazeolohizmy, pryslivia ta prykazky – Short Ukrainian-Polish dictionary of stable expressions: word equivalents, phraseological units, proverbs and sayings* (pp. 5–30). Poznan-Kharkiv: Kolo (Drohobych) [in Ukrainian]. 13. **Liakhovyn, O. B.** (2011). Kontseptosfera *podorozh* v ukrainskomu, rosiiskomu ta nimetskomu paremiinomou fondi [The concept sphere is a journey in the Ukrainian, Russian and German paremiological fund]. *Linhvistychni doslidzhennia – Linguistic studies*, 32, 75–79 [in Ukrainian]. 14. **Moskalchuk, A.** (2015). Kontsept *doroha* u strukturi khudozhnoi karty ny svitu V. Shevchuka: tradytsiini ta indivyidualno-avtorski skladnyky [The concept of the road in the structure of V. Shevchuk’s artistic worldview: traditional and individually authored components]. *Synopsis: tekst, kontekst, media Synopsis: text, context, media*, 3. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2015_3_14 [in Ukrainian]. 15. **Nomys, M.** (1993). *Ukrainski prykazky, pryslivia i take inshe [Ukrainian sayings, proverbs and so on]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian]. 16. **Palchevska, O. S.** (2006). Kontsept SHLIAKH v anhliiskii, frantsuzkii ta ukrainskii movakh: linhvokohnitynyi ta etnolinhvistychnyi rakursy [The concept of WAY in English, French and Ukrainian languages: linguocognitive and ethnolinguistic perspectives]. *Extended abstract of candidate’s thesis* [in Ukrainian]. 17. **Radzievska, T. V.** (1997). Kontsept shliakhu

v ukrainzii movi: poiednannia idei prostoru i rukhu [The concept of ROAD in the Ukrainian language: a combination of space and movement ideas]. *Movoznavstvo – Linguistics*, 4–5, 17–27 [in Ukrainian]. 18. **Serdunych, L.** Ukrainske litchyslennia. Dni tyzhnia [Ukrainian chronology. Days of the week]. Retrieved from http://abetka.ukrlife.org/time_ua.html [in Ukrainian].

Колонюк Сергій Миколайович – аспірант кафедри романо-германської філології та зарубіжної літератури, Донецький національний університет імені Василя Стуса; пров. Жуковського, 8, м. Вінниця, 21032, Україна.

Tel.: +38(067)9695333

E-mail: kolonyuk777@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5010-4957>

Koloniuk Serhii Mykolaiovych – Master Student, Postgraduate Student at the Department of Romano-Germanic Philology and Foreign Literature, Vasyl Stus Donetsk National University; 8 Zhukovsky Lane, Vinnytsia, 21032, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 14 липня 2023 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Колонюк С. М. Вербалізація концепту МАНДРІВКА (ПОДОРОЖ) (на матеріалі збірки «Українські приказки, прислів'я і таке інше», укладеної М. Номисом). *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2023. Вип. 59. С. 31–51. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.59.03>

АРА: Колонюк, С. М. (2023). Вербалізація концепту МАНДРІВКА (ПОДОРОЖ) (на матеріалі збірки «Українські приказки, прислів'я і таке інше», укладеної М. Номисом). *Лінгвістичні дослідження*, 59, 31–51. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.59.03>